
VIRÁG IRÉN

A TANÁRI PÁLYA AUSZTRIÁBAN

Bevezető gondolatok

A tanári pályára, a tanárképzésre és tanártovábbképzésre irányuló kutatások között napjainkban egyre gyakrabban találunk a tanári kompetenciákra és szztenderdekre, a tanári pályaalakosságra vonatkozó írásokat, mind hazai, mind nemzetközi kontextusban.¹ Ezen kutatások több szempontból elemzik a tanárképzés helyzetét is, de a tanári pálya népszerűsége, társadalmi elismertsége, a pedagógusok elégedettsége, és ezzel vélhetően összefüggve a pályán maradásuk nem minden esetben jelenik meg hangsúlyosan. Jelen tanulmány egy a tanári pálya népszerűségének vizsgálatát feltáró nemzetközi kutatási projekt keretében készült.² Írásunk arra vállalkozik, hogy megvizsgálja és leírja, milyen módszereket alkalmaznak Ausztriában a gyakorlatban a tanári pálya népszerűsítésében, a tanárképzésbe való rekrutációtól kezdve a pedagógusok pályán tartásáig.³ A helyzetfeltáró írás a szakirodalom elemzésén túl a vonatkozó szabályozók, digitális adatbázisok, szakmai portálok, illetve a szakértők narratíváira támaszkodik.

Az osztrák oktatási rendszer jellemzői

A 83.858 km² alapterületű, csaknem 8 millió lakosú országban a szövetségi törvényhozást a parlament két kamarája közösen végzi. A lakosság túlnyomó többsége német anyanyelvű, a nem német ajkú népcsoportok azországi déli és keleti részén élnek (burgenlandi horvátok, romák, szlovákok, szlovének, csehek és magyarok).⁴

1 Néhányat kiemelve: Falus, 2011; Kotschy, 2011; Falus, 2013; Virág, 2013; Simándi, 2016.

2 A tanulmány a TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0010 projekt keretében az Eszterházy Károly Főiskola kutatócsoportja által végzett kutatásban készült. A kutatás annak vizsgálatára irányult, hogy milyen stratégiákat követnek és milyen kommunikációs módszereket alkalmaznak a pedagógus pálya népszerűsítésében nemzetközileg. A kutatást Gordon-Győri János vezette, a kutatócsoport munkájában Czók Brigitta, Majorosné Kovács Györgyi, Mogyorósi Zsolt, Tarnócz András, Oláhné Téglási Ilona, Ütőné Visi Judit és Virág Irén vettek részt.

3 A kutatás eredményeiről lsd. még: Gordon-Győri, Oláhné és Ütőné 2016; Tarnócz, 2016; Ütőné és Virág 2016.

4 <http://www.austria.info/hu/ausztriarol-altalaban/allamforma-lakosok-ausztria-1152399.html>

Ausztria államformája parlamentáris szövetségi köztársaság. Az ország alkotmányát a szövetségi alkotmánytörvény határozza meg, amelyet 1920-ban fogadtak el, majd 1929-ben és 1945-ben is módosítottak. A végrehajtó hatalom a kormány, amelynek élén a szövetségi kancellár (Bundeskanzler) áll. A törvényhozó hatalom a kétkamarás parlament (Bundesversammlung), alsóháza a 180 képviselőből álló Nationalrat, felsőháza a kb. 60 tagból álló Bundesrat, amely a szövetségi tartományokat képviseli.

Ausztriát kilenc szövetségi tartomány (Bundesland) alkotja. A tartományt a tartományi kormány (Landesregierung) igazgatja, melynek élén a tartományfőnök (Landeshauptmann) áll.

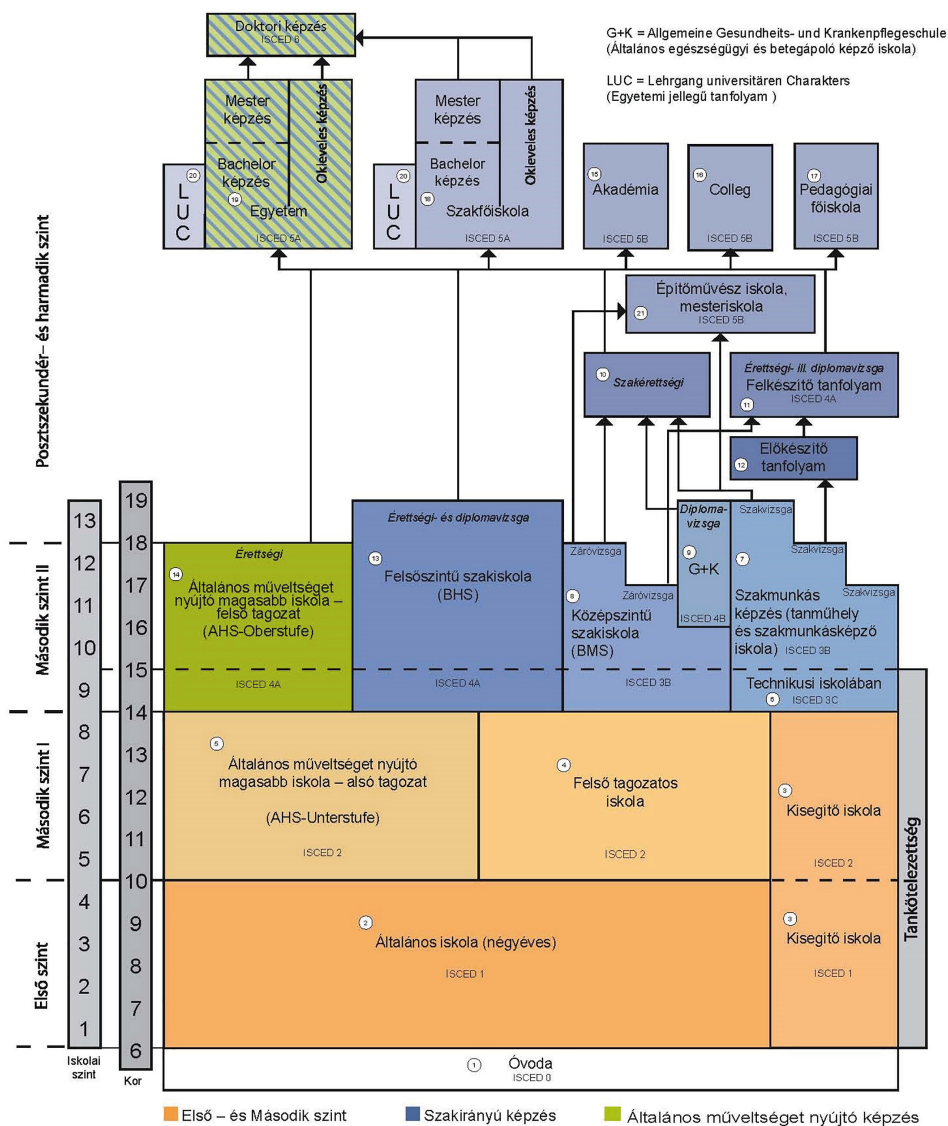
Az osztrákok döntő többsége római katolikus vallású (78%), de vannak kisebb protestáns (főleg evangélikus) közösségek szerte az országban (5%). A bevándorlók közül a törökök és a bosnyákok többnyire iszlám vallásúak. A szerbek a kereszténység keleti formáját követik, azaz a szerb ortodox egyházhoz tartoznak.⁵

Ausztriában a tankötelezettség a gyerekek hat éves korában kezdődik és kilenc évig tart, ezen időszak alatt a kötelező általános képzést nyújtó iskolákban (allgemein bildende Pflichtschulen) tanulnak, amely Volksschule-t (6-10 éves koruk között), majd a tanulmányi eredményektől függően Hauptschule-t vagy Gymnasium-ot jelent. Az utóbbi két iskolatípus már az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolatípus első szakaszába tartozik [allgemein bildende höhere Schulen (AHS)]. Ennek első négy éve után a diákok választhatnak, hogy a négyéves főgimnáziumban [Oberstufen(real) gymnasium] vagy az ötéves szakközépiskolában (berufsbildende höhere Schule – BHS) folytatják a tanulást. Bármelyik irányt választják, a tanulmányaikat érettségi vizsga zárja. A Hauptschule után a 9. és a 10. osztályt már szakiskolában végezhetik (Polytechnischer Lehrgang), ahol az általános alpműveltségi elemek mellett szakmai alapképzést is kapnak. A tanulmányaikat a 9. év után lezárni kívánó diákok számára a másik lehetőség a szakképző iskola (berufsbildende Schule) jelenti, ahol a tankötelezettség miatt egy évet még eltöltenek a tanulók. Az alsó középfokú oktatás átalakulóban van, ugyanis a 2015/2016-os tanévig a Hauptschule-t ún. új középiskolává szervezik át (Die neue Mittelschule). A változástól azt remélik, hogy az általános iskola negyedik osztályának befejezése után mindenki ugyanolyan lehetőségeket kap az oktatásban.⁶ (Virág, 2013.)

5 <http://www.statistik.at/>

6 <http://www.bmukk.gv.at/schulen/bw/ueberblick/hss.xml>

Az osztrák oktatási rendszer

1. ábra: Az osztrák oktatási rendszer

(Forrás: http://www.jobtour.eu/uploads/pdf/Bildungssystem_Osterreich_hu_091012.pdf)

A tanári élet- és munkakörülmények

Az ausztriai általános iskolákban jelenleg közel 71.500, a szakiskolákban 4.900 és a középiskolákban (AHS, BMS, BHS) 41.600 tanárt foglalkoztatnak. A bérezés és a közalkalmazotti jogviszony tekintetében eltérő megoldásokkal találkozni: az általános iskolai tanárok a tartomány alkalmazásában állnak, de az állam fizeti őket teljes mértékben, a szakiskolai tanárok esetében az állam a bérköltségek 50%-át állja, míg a középfokú oktatás intézményeiben tanító tanárokat az állam alkalmazza és fizeti. (Nyikos, 2011. 208.)

A tanárok számának arányai az egyes iskolatípusokban 2011 óta nem változtak jelentősen, az osztrák statisztikai hivatal 2013-2014-es tanévre vonatkozó legfrissebb kimutatásában sem (l. 1. táblázat).⁷

Iskolatípus	Ausztria	Burgenland	Karintia	Alsó-Ausztria	Felső-Ausztria	Salzburg	Stájerország	Tirol	Vorarlberg	Bécs
	Tanárok száma összesen									
Iskola-típusonként összesen	125.011	4.100	8.088	22.437	22.197	9.119	16.048	11.357	6.669	24.996
Kötelező általános képzést nyújtó iskolák	70.740	2.242	4.537	13.433	13.458	5.032	8.949	6.887	4.293	11.909
Volksschulen	33.175	1.033	2.276	6.124	6.232	2.257	4.247	3.158	1.950	5.898
Hauptschulen	28.992	1.004	1.807	5.568	6.129	2.148	4.050	2.996	1.794	3.496
kisegítő iskolák	6.321	137	340	1.280	590	449	355	479	424	2.267
Polytechnische Schulen	2.252	68	114	461	507	178	297	254	125	248
AHS összesen	22.433	657	1.259	3.604	3.009	1.542	2.984	1.563	927	6.888
Egyéb általános képzést nyújtó iskolák	1.355	17	35	135	81	99	197	80	7	704
Szakiskolák	5.008	102	363	704	1.014	388	680	556	300	901

⁷ http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/lehrpersonen/080177.html

Iskolatípus	Ausztria	Burgen-land	Karintia	Alsó-Ausztria	Felső-Ausztria	Salzburg	Stájer-ország	Tirol	Vorarlberg	Bécs
	Tanárok száma összesen									
Műszaki és kereskedelmi iskolák	8.476	325	605	1.433	1.702	570	984	663	346	1.848
Idegenforgalmi iskolák	1.319	83	54	214	186	175	52	213	79	263
Kereskedelmi iskolák	5.599	364	403	942	873	443	663	550	316	1.045
Közgazdasági iskolák	4.567	201	420	913	837	419	586	385	240	566
Szociál-pedagógiai iskolák	219	-	20	116	8	9	38	-	-	28
Mező- és erdőgazdasági iskolák	2.347	27	234	512	549	207	518	219	45	36
Egyéb szakképző iskolák	1.166	27	87	114	190	128	145	58	49	368
Tanárképző iskolák	1.782	55	71	317	290	107	252	183	67	440

1. táblázat: Az osztrák tanárok száma iskolatípusonként a 2013/14-es tanévben

Ausztriában a tanárok fizetési kategóriái az egyes tartományokban meg-
egyeznek. Amennyiben azonban a gazdasági szféra kereseti lehetőségeivel
összevetjük, a kezdő tanári fizetések lényegesen alacsonyabbak. A bérek két-
évente növekednek, így pl. az általános, haupt- és kisegítő iskolában dolgozó
tanárok 2.068 euró kezdő fizetése, 37 év tanítás után 4.581 euróra emelkedik,
a magasabb fokú iskolákban tanító pedagógusok 2.268 euró kezdeti javadal-
mazása a pálya végére szintén csaknem megduplázódik (5.225 euró) a 2014-es
adatok szerint.⁸

Kiegészítő javadalmazásként a kötelező iskolák tanárai az iskola méretétől és az oktatásban töltött idejüktől függően havonta 160-407 euró közötti kereset-kiegészítéssel számolhatnak, a nem kötelező iskolákban ez az összeg 459-868 euróra rúg.

8 <http://www.cct-austria.at/index.php?ID=1344&action=2&texttyp=0&zielgruppe=0&lokalisierung=AT-GER>

Ha az adatokat az OECD-értékekkel összevetjük, egyértelműen látszik, hogy az osztrák pedagógusok pályájuk bármely szakaszában az OECD-államok átlagos tanári fizetései felett keresnek, a különbség különösen a fizetési csúcs elérésekor szembeötlő, akár a kétszerese is lehet (pl. a Sekundarstufe II. esetén).⁹

Az Oktatási Minisztérium, a Pénzügyminisztérium és a Közzolgálati Szakszervezet megbízásából készült nagyszabású felmérés (LehrerIn 2000) szerint a tanárok esetében nem lehet beszélni egy egységes mintát követő munkaidő-beosztásról, mert az jelentős ingadozásokat mutat (vö. LehrerIn 2000. 15). Nem ritka például, hogy a teljes vagy részidőben foglalkoztatott tanárok az év legmegterhelőbb időszakában (iskolakezdekő, január közepén, húsvét előtt, tanév végén) heti 50 órát töltenek munkával. Éves viszonylatban az átlagos munkaidejük (a túlórákat is beleszámítva) kb. 1900 órát tesz ki, de a tényleges adatok ebben az esetben is az iskolatípustól függnék (l. 2. táblázat).

Iskolatípus	Éves munkaidő
Volksschule/kisegítő iskola	1881
Hauptschule/ Polytechnische Schule	1840
AHS	1928
BMS/BHS	1973
Szakiskola (Berufsschule)	1934

2. táblázat: Éves munkaidő iskolatípusok szerint
(Forrás: LehrerIn 2000. 109.)

Megállapítható, hogy éves szinten a szakközépiskolákban foglalkoztatott tanárok dolgoznak a legtöbbet (1973 óra). A kisegítő iskolákban és Volksschule-ban foglalkoztatott tanárok több mint felének hetente 23 tanítási órát kell teljesítenie, kisebb részüknek ettől kevesebb vagy több órája van. Hasonló a helyzet a Hauptschule-ban és Polytechnische Schule-ban oktató tanárok esetében. Az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolákban kevesebb a tanárok kötelező óraszám: 62%-uk hetente 19,5-23 órát tanít, és csak 14%-uknak van ettől nagyobb leterheltsége.

A munkaidő nagyobb részét (kb. kétharmadát) a diákokkal, szülőkkel és kollégákkal eltöltött idő határozza meg, a többit az önálló (otthon vagy iskolában történő) munkavégzés jelenti (l. 3. táblázat).

9 <http://www.salzburg.com/nachrichten/oesterreich/politik/sn/artikel/oecd-bildungsstudie-oesterreich-das-land-der-alten-lehrer-120235/>

Iskolatípus	egyedül	másokkal
Volksschule/kisegítő iskola	16	31
Hauptschule/ Polytechnische Schule	15	31
AHS	19	29
BMS/BHS	18	31
Szakiskola (Berufsschule)	16	34

3. táblázat: Az egyedül vagy másokkal együtt végzett munka átlagos ideje (órában, kerekítve)
(Forrás: LehrerIn 2000. 62.)

A 3. táblázat alapján megállapítható, hogy az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolákban a legmagasabb azon tanárok aránya, akik a munkaidő nagy részét önállóan végzett tevékenységgel töltik, de a többi iskolatípus sem marad el sokkal mögötte.

Tanítás átlagosan „csak” a munkaidő egyharmadában zajlik, azonban minden egyes tanóra további egy óra plusz elfoglaltságot jelent az órára való felkészülés vagy a dolgozatok javítása jegyében. Érdekes különbségek mutatkoznak az egyes iskolatípusok tekintetében: Az oktatásra fordított idő a szakiskolákban a legmagasabb (41%), és az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolákban a legalacsonyabb (28%), ugyanakkor az órára való felkészülés nagyjából minden iskolatípus esetén a heti munkaidő kb. 20%-át veszi igénybe. Ilyen szempontból az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolák vezetnek 23%-kal, ahol nemcsak az órákra való felkészülés vesz némileg több időt igénybe a többi iskolatípushoz képest, hanem az órákkal kapcsolatos utólagos teendők is (13%).

Szintén kb. a munkaidő egyharmadát teszi ki az adminisztrációval kapcsolatos feladatok ellátása, a fogadóórák megtartása, és az iskolai rendezvényeken, továbbképzéseken való részvétel. Utóbbi tevékenység a heti munkaidő 6-10%-át veszi igénybe iskolatípustól függően.

A munkaidő és az életkor közötti relációt tekintve kevés meglepetést eredményezett a kutatás: Az életkor előrehaladtával kis mértékben ugyan, de csökken a heti munkaidő, a Volksschule-ban és a kisegítő iskolákban foglalkoztatott tanárok esetében viszont nincs számottevő változás, a különbség inkább csak percekben mérhető. Hasonló csökkenés mutatható ki a tanórákra való felkészülés ideje és az életkor között: A legjelentősebb változás a szakiskolákban tapasztalható, ahol az órák előkészítésére fordított idő 49 éves kor felett szinte a felére esik vissza a 36 évnél fiatalabb tanárokhoz képest. A továbbképzésre fordított idő viszont a legtöbb iskolatípus esetében – valószínűleg a törvényi

előírásoknak köszönhetően – az életkorral együtt emelkedik, de hozzá kell tenni, hogy ez az emelkedés nem egyenletes, kisebb időszakos csökkenések minden iskolatípus esetében megfigyelhetők. 49 éves kor felett a szakiskolák tanárai számítanak a továbbképzések legaktívabb résztvevőinek, a heti munkaidejükből több mint három órát fordítanak e célra, míg ugyanez a korcsoport a többi iskolatípus esetében nem egészen átlagosan kb. másfél órát tölt továbbképzéseken (vö. Oszlánczi és Simándi, 2013).

A nemek szerinti megoszlás nem befolyásolja lényegesen a heti munkaórák számát, a különbség legtöbb esetben néhány percben mérhető vagy a férfiak vagy a nők javára. Jelentősebb eltérés egyedül a szakközépiskolában figyelhető meg, ahol a nők átlagban közel két órával kevesebbet dolgoznak a férfiak csaknem 50 órás munkaidejéhez képest. A tanításra fordított idő esetében azonban már árnyaltabb képet kapunk: a szakközépiskolában és a szakiskolákban a férfi tanárok jelentősen több időt töltenek tanítással, mint női kollégáik. Ezt ellensúlyozza ugyanakkor, hogy a tanórára való felkészülésre és a tanórákkal kapcsolatos utólagos feladatok végzésére viszont a tanárnők fordítanak több időt, szinte minden iskolatípusban másfél-két órával szánnak többet erre a tevékenységre. A továbbképzésekkel kapcsolatban megállapítható, hogy a férfi tanárok a kisegítő iskolákban és a Volksschule-ban töltik a legkevesebb időt továbbképzéssel (35 perc), a legtöbb időt a szakiskolákban foglalkoztatott női tanárok fordítják erre a célra (3 óra 40 perc). Ha a nemeket szembeállítjuk egymással, kiderül, hogy a nők ezen a téren is aktívabbak a férfiaknál.

A felmérés készítői azt feltételezték, hogy az iskola tantestületének mérete szintén befolyásolja a munkával eltöltött idő mennyiségét, hiszen minél többen dolgoznak egy iskolában, annál több időt vesz igénybe a tevékenységek megszervezése és összehangolása. Ezzel szemben a kutatók feltételezései csak részben igazolódtak be, hiszen nem kaptak általánosítható eredményeket. A Hauptschule és a Polytechnische Schule esetében valóban korrelál a tantestület mérete és a munkával eltöltött idő, viszont a többi iskolatípus esetében nem mutatható ki ilyen összefüggés, sőt a szakközépiskolákban a tantestület mérete fordított arányban áll a munkaidővel.

A tanárok kb. egynegyedét részmunkaidőben foglalkoztatják. A kutatásban részmunkaidősnek minősültek azok a tanárok, akik

- kisegítő iskolában vagy Volksschule-ban dolgoznak heti 11,5-23 órát
- általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolában vagy szakközépiskolában tanítanak heti 10-19,5 órában

A részmunkaidőben foglalkoztatott tanárok évi munkaideje kb. 1400-1500 órára tehető, kivételt jelent a Volksschule és kisegítő iskola, ahol a tanárok leterheltsége jóval nagyobb az átlagosnál (1662 óra).

A teljes és részmunkaidős tanárok arányát a 4. táblázat szemlélteti.

Iskolatípus	részmunkaidő	teljes munkaidő
Volksschule / kisegítő iskola	25	75
Hauptschule / Polytechnische Schule	28	72
AHS	24	76
BMS/BHS	23	77
Szakiskola (Berufsschule)	7	93

4. táblázat: Teljes és részmunkaidőben foglalkoztatott tanárok (százalékban)
(Forrás: LehrerIn 2000. 120.)

A LehrerIn 2000 felmérés készítői a megkérdezett 6861 tanár egy részét (100 főt) munkaegészségügyi szempontból is megvizsgálták. Megállapították, hogy a foglalkozási megbetegedések szempontjából a pedagógusok nem számítanak veszélyeztetett csoportnak, sőt a testi teljesítőképesség tekintetében lényegesen jobb eredményeket mutattak a lakosság többi részéhez képest. A megvizsgált tanárok kb. egyharmadánál azonban az átlagosnál magasabb vérzsírszintet állapítottak meg, de a felmérés idején viszonylag sokan (72%) küszködtek állandó vagy időszakos torok- és fejfájással is, egy szintén jelentős részük (68%) pedig – valószínűleg összefüggésben a sajátos testtartással – mozgásrendszeri tünetekre panaszkodott. (LehrerIn 2000. 167.) Komolyabb problémát okoznak a stressz okozta panaszok, amelyek a tanárok testi-lelki egészségét is befolyásolják. A tanárok 60%-a számára komoly kihívást jelent a diákok fegyelmezése, 19% a szülőkkel való kapcsolat hiányosságaira panaszkodik, míg 18%-uk a szakma alacsony társadalmi presztízsét éli meg nagy lelki teherként. Az iskolatípusok tekintetében megállapítható, hogy a Volksschule-ben, a kisegítő iskolákban, illetve a szakiskolában foglalkoztatott tanárok kisebb mértékű lelki megterhelésre panaszkodnak, mint a többi iskolatípusban dolgozó kollégák.

A tanárrekrutáció módszerei

Ausztriában a pedagógiai főiskolákon bevezetett pályaalkalmassági vizsga keretében nagy hangsúlyt fektetnek a leendő tanárok önértékelésére, alkalmasságuk (részben saját maguk által történő) felmérésére. Az 1999-ben életre hívott Career Counselling for Teachers (CCT) projekt keretében a tanárképző intézményekbe jelentkezőknek, valamint a tanár szakos egyetemi/főiskolai hallgatónak, kezdő és tapasztalt tanároknak egyaránt segítséget nyújtanak. (Nyikos, 2011.) A CCT internetes oldalán található tájé-

koztató anyagok a legkülönbözőbb témakörökben segítik a pedagógusokat (előfeltételek, tanulmányi kínálat, foglalkoztatási lehetőségek, pályaelhagyással kapcsolatos tanácsadás stb.). A már tapasztalt, de az oktatásügy területén új kihívásokat kereső tanároknak is segítenek abban, hogy hogyan tudják meglévő tudásukat kamatoztatni, valamint új kompetenciákra szert tenni. Ilyen új kompetenciának számít pl. a speciális pedagógiai feladatok ellátása (magatartászavarral küzdő diákok ellátása, diáktanácsadás, oktatási-képzési tanácsadás), az adminisztratív és vezetői feladatok ellátása (adminisztrátor, szakkoordinátor, munkaközösség-vezető, iskolaigazgató, iskolafelügyelő/szakfelügyelő), valamint a tanárképzésben való részvétel (tanárjelöltek mentora, gyakorlóiskolában való tanítás).¹⁰

A CCT weboldala négy különböző célcsoport számára kínál információkat.

1. A tanárképzés iránt érdeklődők
2. A tanárképzésben részt vevő hallgatók
3. Pályakezdők
4. Gyakorlattal rendelkező, tapasztalt tanárok

Az érdeklődők az *alábbi témákban* olvashatnak információkat:

- tanárképzés, tanári pálya (összevetés más képzési szektorokkal, a tanári tevékenység bemutatása, a tanárképzésbe való bejutás lehetőségei, karrierlehetőségek, bérezés, külföldi és belföldi munkalehetőségek stb.)
- önkitöltős online teszt (tanári pályaorientáció, kompetenciák fejlettsége stb.)
- riportok (tanárszakos hallgatókkal, végzett tanárokkal)
- linkek (tanárképző intézményekről, tanári stúdiumról, tanácsadásról, továbbképzésekről stb.)¹¹

Az egyetemek és főiskolák saját honlapjai mellett a *Bundesministerium für Bildung und Frauen* weboldalán tájékozódhat minden érdeklődő a törvényi szabályozásról, az oktatási intézményekről, a tanárképzésről, elhelyezkedésről, valamint statisztikai adatokról.¹²

10 <http://www.cct-austria.at/index.php?action=1&texttyp=0&zielgruppe=0&lokalisierung=AT-GER>

11 <http://www.cct-austria.at/index.php?action=1&texttyp=0&zielgruppe=0&lokalisierung=AT-GER>

12 <https://www.bmbf.gv.at/schulen/leh>

A tanárképzés jellemzői

A pedagógiai főiskolákra jelentkezőknek érettségi vizsga, vagy szakmai érettségi vizsga mellett a pályaalakmassági vizsga követelményeinek kell eleget tenniük. A testnevelés és a művészeti szakok esetében felvételi, illetve alkalmassági vizsgát kell tenni, a többi tanári szakon viszont felvételi vizsga nélkül lehet megkezdeni a tanulmányokat. A karintiai pedagógiai főiskolán pl. a BA-képzés alkalmassági vizsgálata kiterjed a személyes alkalmasság (beleértve az egészségügyi alkalmasságot is), a német nyelv tanításához szükséges szintű ismeretének és a szakmai alkalmasság vizsgálatára (pl. zenei-ritmikus vagy testi-motorikus alkalmasság). Az eredmények kiértékelése személyes beszélgetés keretében zajlik, amelyen legtöbbször pszichológus szakember is részt vesz. Fontos hangsúlyozni, az alkalmasságot nem egy egyirányú felvételi vizsga után állapítják meg, hanem a felvételizők lehetőséget kapnak arra is, hogy saját alkalmasságukat megítéeljék. (Nyikos, 2011. 215.)

Az osztrák tanárképzés egyik legfőbb jellegzetessége, hogy duális rendszerben működik. Ez azt jelenti, hogy a tanárok között különbséget tesznek aszerint, hogy milyen intézményben szereztek meg a végzettségüket. A pedagógiai főiskolákon folyik azon tanárok képzése, akik az általános iskola alsó és felső tagozatának megfelelő iskolatípusokban (Volksschule, Hauptschule) taníthatnak, valamint itt folyik még a kiegészítő iskolákban (Sonderschule) és a főként műszaki ismereteket oktató (egyéves) iskolákban (Polytechnische Schule) való oktatásra felkészítő tanárképzés is. A középiskolai szintnek megfelelő intézménytípusokban (AHS-Unterstufe/-Oberstufe, BMS, BHS) foglalkoztatott tanárokat az egyetemeken képzik.

A tanárképzés a már említett két intézménytípusban folyik: a pedagógiai főiskolákon és az egyetemeken. A pedagógiai főiskolák (Pädagogische Hochschule – PH) a 2006-ban elfogadott felsőoktatási törvény (Hochschulgesetz 2006) rendelkezéseinek megfelelően jöttek létre a tanárok továbbképzését végző pedagógiai intézetek (Pädagogisches Institut) és a pedagógiai akadémiák (Pädagogische Akademie) összevonásával. Az átszervezés eredményeképpen jelentősen emelkedett a tanulmányaikat megkezdők száma.¹³

Az egyetemeken közül mindegyik intézmény kínál különböző szakterületekre (bölcseztudomány, természettudomány, művészeti, teológia) specializálódó tanári szakokat.

A pedagógiai főiskolákon és az egyetemeken folyó tanárképzés között a tanulmányok vonatkozásában is jelentős különbségek mutatkoznak. A tanár-

13 <https://www.bmbf.gv.at/schulen/lehr/index.html>

képző főiskolákon a tanulmányi idő legalább 6 szemeszter (180 kredit), a hallgatók a tanulmányok sikeres befejeztével a „Bachelor of Education (BEd)” végzettséget szereznek. (Schratz, 2012.) Az egyetemi képzés ideje legalább 9 szemeszter, ebből az első négy szemeszter során a választott terület szaktárgyait hallgatják, a fennmaradó öt szemeszterben pedig módszertani ismeretekre tesznek szert. Tanulmányaik végén 12 hetes iskolai gyakorlaton vesznek részt. Mivel az egyetemi szintű tanárképzés osztatlan, az itt végzők egyetemi oklevelet kapnak, és a „Magister” fokozatot szerzik meg.

A tanári pálya megkezdésének az a feltétele, hogy a tanárjelölteknek az egyetem befejezése után részt kell venniük egy egyéves iskolai gyakorlaton (Unterrichtspraktikum), ennek során csökkentett óraszámban és kevesebb tanári kötelezettséggel tanítanak egy vezetőtanár (mentor) vezetésével, közben pedig pedagógiai szemináriumokat látogatnak. A pedagógiai főiskolán végzett hallgatók viszont a tanulmányok befejezése után közvetlenül elkezdhetnek tanítani.

Ausztriában nem beszélhetünk a magyarhoz hasonló tanári életpályamodellről. A tanárok között a különböző besorolásbeli kategóriák az oktatásban eltöltött idő, valamint az iskolatípus alapján különülnek el.

Tanártovábbképzés

A tanártovábbképzésre vonatkozó részfejezet Virág (2013) A tanártovábbképzés Ausztriában című tanulmánya alapján készült.

Ausztriában a német terminológiához hasonlóan két külön kifejezés használatos a tanárok továbbképzésére:

1. Fortbildung: A Fortbildung a szaktudás és didaktikai ismeretek szinten tartását jelenti, amire főleg akkor van szükség, ha új tantervet vezetnek be. Vannak olyan tantárgyak, amelyek tartalmi elemei és céljai a tanári diploma megszerzése óta eltelt időben már csak részben aktuálisak. Fortbildung-ra tehát elsősorban ilyen esetekben van szükség.
2. Weiterbildung: A Weiterbildung azt jelenti, hogy a tanárok a tanárképzésben szerzett formális képzettségük mellett további képesítéseket szereznek. Ennek olyan területeken van jelentősége, melyeken jelenleg nem folyik tanárképzés, vagy abban az esetben, ha a tanárképzés nem vagy csak részben fedi le az adott szakterületet.

Mindkét tanár-továbbképzési forma hasonló súlypontokra helyezi a hangsúlyt (információtechnológia, idegen nyelvek, iskolafejlesztés, iskolai autonómia, internacionalizáció, Európa-tudat, személyiségfejlesztés, kommunikáció,

tanítási irányelvek stb.). Emellett a továbbképző intézmények további szolgáltatásokat is nyújtanak, pl. tanári közösségek segítése, projektközpontok működtetése, partneri kapcsolatok külföldi továbbképző intézményekkel, EU-s projektekben való közreműködés, minőségbiztosítási tanácsadás a szervezet- és iskolafejlesztés keretében (BMUKK 2001).

Az oktatási törvény (Schulunterrichtsgesetz) 51§ második bekezdése értelmében a tanárok kötelessége, hogy továbbképzéseken vegyenek részt. (SchUG, 1986.) Azonban nem határozza meg konkrétan a kötelező továbbképzés célját és penzumát, csak a kötelező teljesítést írja elő. A továbbképzések szabályozásának másik forrását a Landeslehrer-Dienstrechtsgesetz jelenti. A törvény 43. § 3. bekezdés 4. pontjának értelmében a tanároknak egy évben 15 óra továbbképzésen kell részt venniük. (LDG, 1984.)

A továbbképzésben való részvételi kötelezettség az általános képzést nyújtó iskolák tanárai esetében évi 15 óra továbbképzést jelent, míg a közép- és alsó felsőfokú intézményekben tanító tanárok számára a törvény csupán a továbbképzésben való részvételt írja elő, azt azonban nem szabályozza, hogy mikor, milyen képzések formájában és milyen ütemezésben tegyenek eleget kötelezettségüknek. Mivel a tanárképzést előíró jogszabály többféleképpen értelmezhető, a tanároknak, ill. az iskolavezetésnek némi mozgástere van azzal kapcsolatban, hogy szükség van-e egyáltalán továbbképzésre, és ha igen, akkor milyen témában meghirdetett foglalkozásokon vegyenek részt. Az iskola igazgatója a törvényben meghatározott kötelezettségen felül is kötelezheti a tanárokat a részvételre. És bár a középiskolában tanító pedagógusok számára a továbbképzés nem követelmény, az iskolavezetés az ő esetükben is előírhatja továbbképző kurzusok látogatását. A továbbképzések kiválasztásában egyfelől tehát az iskola és a fenntartók döntenek úgy, hogy az intézmény szakmai fejlesztési profiljába illő képzéseket írnak elő a tanárok számára. A képzések kiválasztásában nem elhanyagolható szempont a tanárok személyes érdeklődése sem, amellyel kapcsolatban azonban kritikus vélemények is megfogalmazódtak. (Bayrhammer, 2011.)

Az osztrák tanárok továbbképzési aktivitásáról a TALIS-felmérés eredményei adnak bővebb információt. (Schmich & Schreiner, 2009a.)

A továbbképzés szabályozására és felügyeletére az Oktatási, Művészeti és Kulturális Minisztérium a 2012/2013-as tanévtől elindította az Általános Képzési Minőség (Schulqualität Allgemeinbildung – SQA) elnevezésű programot, melynek célja, hogy a pedagógiai minőség fejlesztésével és a minőségbiztosítással hozzájáruljon az általános képzést nyújtó iskolák legoptimálisabb tanulási feltételeinek megteremtéséhez. A 2015/2016-ig tartó kezdeményezés a tanulók önálló tanulásának és a tanárok szakmai támogatásával kíván javítani a képzés színvonalán. Az SQA keretében az oktatás egészét átfogó intézkedésrendszert

dolgoztak ki, melynek egyik eleme az Iskolai Fejlesztési Tanácsadó Szolgáltatás (Entwicklungsberatung in Schulen) létrehozása volt.¹⁴ Az Oktatási, Művészeti és Kulturális Minisztérium az iskolák külső tanácsadóinak kompetenciaprofilját és munkájuk etikai alapjait is kidolgozta. Ennek részeként létrejött egy olyan adatbázis, amelyben az iskolák szakterület és földrajzi elhelyezkedés alapján választhatják ki a szakmai kritériumokat teljesítő szakértőket. A külső szakértők az iskolavezetéssel, a tanárokkal együttműködve segítik az intézmény és a tanári kar munkáját, többek között külső és belső továbbképzések szervezésével, továbbképzési tervek összeállításával, az intézmény és a tanárok egyéni szakmai profiljának kialakításával. Az adatbázis segítségével többek között az alábbi területeken lehet kérni szakértői segítséget: képzési normák, értékelés, módszertani ismeretek, kommunikációs tréning, konfliktusmenedzsment, új érettségi vizsga kidolgozása, szervezetfejlesztés, személyi fejlesztés, projektmenedzsment, minőségbiztosítás, intézményi profilfejlesztés, iskolai programfejlesztés, csapatfejlesztés, oktatásfejlesztés stb.¹⁵

A tanári pálya presztízsének növelése

A tanárok pályán maradásának a jellemzőiről eddig nem találtunk megbízható adatokat. Több helyen olvashatunk a pályamódosítás, valamint a tanárként más területen való elhelyezkedés lehetőségeiről,¹⁶ azonban konkrét tényeket, számadatokat annál kevésbé.

A különböző források egyértelműen rámutatnak arra, hogy a 2002-2012 közötti időszakban az OECD térség országai közül Ausztriában nőtt meg legnagyobb mértékben az 50 évesnél idősebb tanárok aránya az oktatásban. Míg a többi országban 4%-kal nőtt az arányuk, addig Ausztriában ennek több mint hatszorosa volt az 50 feletti pedagógusok száma (26%).¹⁷

Fontos célkitűzés tehát a tanári pálya népszerűsítése a fiatalok körében, hisz néhány éven belül a nyugdíjazás a jelentős mértékben decimálhatja a pályán lévő tanárok számát.

Az osztrák tanárok megítélése – hasonlóan a más országokban tapasztalható helyzethez – kettős természetű. Egyfelől a rájuk nehezedő teher miatt, amelyet a szülők részéről megelőlegezett bizalom jelent, nincsenek irigylésre

14 <http://www.sqa.at/>

15 <http://www.sqa.at/mod/data/view.php?id=239>

16 <http://www.cct-austria.at/index.php?action=1&texttyp=0&zielgruppe=0&lokalisierung=AT-GER>

17 <http://www.salzburg.com/nachrichten/oesterreich/politik/sn/artikel/oecd-bildungsstudie-oesterreich-das-land-der-alten-lehrer-120235/>

méltó helyzetben. Ugyanakkor a tanári pálya a látszólag rövid munkaidőnek és rugalmasnak tűnő időbeosztásnak, valamint a végtelennek tűnő szabadságolásoknak köszönhetően mégiscsak irigyelt hivatásnak számít. Az ilyen tévhitek ellenére vagy éppen emiatt a tanárok Ausztriában is az egyik legelismerőbb szakmát képviselik.¹⁸ Ahogyan a Die Presse 2011-es cikkéből¹⁹ kiderül, sokan a gazdasági szektort vagy éppen az orvosi, mérnöki pályát otthagyva választják a tanári hivatást, ami tekintettel a váltással járó fizetéseszkökenésre bizonyára nem jelentene vonzó alternatívát, ha a tanári pálya elismertsége alacsony lenne. Ezzel szemben a tanárok – németországi kollégáikhoz hasonlóan – sokkal pesszimistábban látják saját helyzetüket: 87 százalékuk elégedetlen a társadalmi elismertségükkel, különösen igaz ez az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolatípusban dolgozó pedagógusokra (AHS).²⁰ Az elégedetlenséget csak növeli a magas tanulói létszámok és a diákok nem megfelelő viselkedése miatt érzett frusztráció. Mindent egybevetve azonban kijelenthető, hogy az osztrák tanárok több mint 80%-a elégedett vagy nagyon elégedett a helyzetével (l. 5. táblázat).

1 – nagyon elégedett	31
2	51
3	16
4	2
5 – nagyon elégedetlen	0
Összesen	100

5. táblázat: A tanárok elégedettsége (százalékban)
(Forrás: LehrerIn 2000. 135.)

Ez talán azzal is összefügg, hogy a tanárok „csak” a munkaidő harmadát fordítják ténylegesen tanításra, és nemzetközi összehasonlításban viszonylag kevés időt kell adminisztrációval tölteniük.²¹ Ha az elégedettséget az életkor viszonylatában vizsgáljuk, kiderül, hogy a fiatalabb tanárok még idősebb kollégáiknál is elégedettebbek a helyzetükkal, de a különbség csak néhány százalékban mérhető. A férfi és női tanárok elégedettsége sem mutat jelentős szórást: Ha az elégedett és nagyon elégedett válaszlehetőségeket egynek

18 http://www.wu.ac.at/fileadmin/wu/d/i/wipaed/dasinstitut/Unterlagen_Aff/wp03_05_06_aff.pdf

19 <http://diepresse.com/home/bildung/schule/lehrerbildung/714231/Das-Image-der-Lehrer-ist-auch-hausgemacht>

20 http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20080330_OTS0036/oesterreich-87-prozent-der-lehrer-mit-image-unzufrieden

21 http://www.wiednergymnasium.at/bfv/pdf/burnout_bei_lehrerInnen.pdf

összeadjuk, akkor csupán két százalékkal több nő (82%) véli úgy, hogy összességében elégedettebb a munkájával. Ha viszont az elégedettséget a tanári munka egyes összetevőivel kapcsolatban vizsgáljuk, jóval árnyaltabb képet kapunk. A megkérdezettek több mint fele elégedett az alábbiakkal: diákokkal és kollégákkal való kapcsolat (89, illetve 80%), munkaidő-beosztás (77%), iskolavezetés által nyújtott támogatás (52%). A tanárok kevesebb mint fele viszont hiányolja a továbbképzési lehetőségeket (45%) és sokan a jövedelmüket is keveslik (34%). Utóbbival kapcsolatban összehasonlításuképpen érdemes utalni egy másik felmérés eredményére, amely szerint az érettségivel rendelkező közalkalmazottak 71%-a nagyon elégedett a fizetésével. A jövedelem mértékével elégedett tanároknál is kevesebben vannak azok, akik elégedettek a tanári pálya társadalmi presztízsével (9%): ez ugyan némileg eltér a Die Presse által közölt adatoktól, de jól mutatja az osztrák tanárok önértékelési problémáit. Természetesen a fenti adatok átlagos értékeket mutatnak, ezért érdemes röviden kitérni arra, hogy milyen különbségek vannak az egyes iskolatípusok között a fenti tényezőkkel kapcsolatban. A legelégedettebb tanárok a kisegítő iskolában és a Volksschule-ban dolgoznak (az összesített eredményeket és a részeredményeket is tekintve), míg a legelégedetlenebb pedagógusokat az általános képzést nyújtó magasabb fokú iskolatípusok mondhatják magukénak, pl. míg a jövedelmi szintet átlagosan a tanárok 34%-a tartja kielégítőnek, addig az AHS-tanárok esetében csak 25%-ról mondható el ugyanez. Hasonlóan a munkaidővel kapcsolatban elmondottakhoz az elégedettség terén sincs jelentős különbség férfiak és nők között. Három olyan területet lehet kiemelni, ahol 7%-nál nagyobb a különbség (a nők javára). A női tanárok elégedettebbek a diákokkal való kapcsolatukkal, a továbbképzési lehetőségekkel, és a jövedelmi viszonyokat is pozitívabban látják (nők: 37%, férfiak 27%). Az életkorral kapcsolatban megállapítható, hogy a 36 év alatti korosztály különösen nagyra értékeli azt, hogy a munkafolyamatok megszervezését önállóan végezheti, és valószínűleg ennek tudható be az is, hogy idősebb kollégáiknál elégedettebben nyilatkoznak az iskolaigazgató vezetési stílusáról és támogatásáról. A 49 év feletti pedagógusok viszont valamivel elégedettebbek a – szolgálati évekkal arányosan emelkedő – jövedelmükkel.

Az osztrák tanárok szakmai alkalmasságának megítélése egyébként viszonylag magas: Egy 2013-as felmérés²² szerint a megkérdezettek több mint fele nagyon jónak vagy jónak tartja a tanárok szakmai felkészültségét, a szociális kompetenciájukkal kapcsolatban azonban már jóval kritikusabb hangot ütöttek meg, csak minden negyedik válaszadó (24 %) elégedett a pedagógusok szociális képzettségével, ennél is borúlátóbbak az iskoláskorú gyereket nevelő szülők. Valószínűleg a tanári pálya előbbieken említett előítéleteken alapuló és nem elég alapos ismerete lehet az oka annak, hogy az általános vélekedés szerint a tanárok jóval kevesebbet dolgoznak, mint más munkavállalók, és csu-

22 <http://www.market.at/de/market-aktuell/news/entity.detail/action.view/key.931.html>

pán a válaszadók 9 százaléka gondolja úgy, hogy a tanárok többet dolgoznak, mint más szakmák képviselői. A nyári szünet kérdése szinte mindenhol megosztja az embereket, és legtöbbször többségben vannak azok, akik ellenzik a hosszú szabadságolást. Ausztriában sincs ez másként: Minden második válaszadó a szabadságolások terén a német modellt követné, azaz a nyári szünetöt hat hétre csökkentené, de cserébe bevezetné az őszi és tavaszi szünetet, míg a megkérdezettek 32 százaléka ugyan egyetért a jelenlegi rendszerrel, de a tanárokat nyári szünetben is iskolában való tartózkodásra kötelezné.

Magyar kontextusban hasznosítható tanulságok

Ausztriában 2010 óta zajlik a tanárképzés rendszerének a reformja, aminek keretében a duális struktúra helyett egységes képzés bevezetését kívánják megvalósítani. Jelenleg a korábban leírt gyakorlat szerint történik a tanárképzés, ugyanakkor a következő tanévtől már az új képzési struktúra lép életbe.

Ausztriában a tanárképzés reformját egy szakértőkből álló szakmai szervezet gondosan előkészítette, miután körültekintően mérlegelték a képzés átalakításának koncepcióját, valamint az átalakítás törvényi alapjait is ezzel összhangban teremtték meg. A magyar szakmai diskurzusban kritikaként fogalmazódik meg az új képzési szerkezetek hatásvizsgálat nélküli bevezetése. Átgondolásra érdemes a folyamatok elemzése, a hatásvizsgálat eredményeit figyelembe vevő koncepcionális tervezés.

Hangsúlyosan jelenik meg Ausztriában a pedagógusképzés megkezdése előtt a jelentkezők pályaalakmassági vizsgálata. Ezen a folyamaton belül a jelölt saját maga is tesztelheti a CCT-projekt weboldalán található tesztek és kérdőívek segítségével, hogy alkalmas-e a tanári pályára. Az önértékelés mellett a szóbeli beszélgetés képezi a pályaalakmassági vizsga második elemét, amin rendszerint pszichológus is részt vesz. A kétféle pályaalakmassági vizsga nagyobb bizonyossággal dönthet arról, hogy a tanárjelölt alkalmas-e a tanulmányai megkezdésére. A jelölt önértékelésére is nagymértékben építő pályaalakmassági vizsga adaptálása átgondolásra érdemes.

Összegzés

A tanári pálya Ausztriában az egyik legelismertebb hivatás, annak ellenére, hogy a tanárok jelentős része nem elégedett a szakma társadalmi elismertségével. Az osztrák statisztikai hivatal adatai szerint a tanárok munkakörülményei megfelelőek, a fizetésük az OECD átlag felett van.

A szakma megítéléséről leginkább a nyomtatott sajtó hasábjain olvashatunk, ugyanakkor feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a népszerűsítés eszközeivel csekély mértékben élnek, az említett médium mellett az internetes felületeken található erre vonatkozó írásokat, azonban filmes/televíziós rekrutációs anyagokkal a kutatás során egyáltalán nem találkoztunk.

A tanárképzés jelenleg duális rendszerben, főiskolákon és egyetemeken történik. A tanárképzésbe való bejutás feltétele a sikeres érettségi vizsga mellett a pályaalakmassági vizsga alkalmasságot igazoló eredménye.

A 2010 óta zajló reformfolyamatok eredményeként a szakértők megalkották a tanárképzés átalakításának koncepcióját, valamint ezzel összhangban megteremtették az átalakítás törvényi alapjait. Az új rendszer a 2015/16-os tanévtől kerül bevezetésre. A koncepció kialakításánál újragondolták a képzés és a továbbképzés rendszerét és egymásra épülését, valamint a minőség biztosítására elindították az Általános Képzési Minőség (Schulqualität Allgemeinbildung – SQA) programot.

Fontos lépések történtek tehát a tanárképzés átalakításának tekintetében, ugyanakkor a tanári életpályamodell kialakítása, a teljesítményorientált, teljesítménycentrikus bérezési rendszer bevezetése, valamint a tanárképzés minőségét biztosító egységes sztenderdek kidolgozása még várat magára, és ezzel ki is jelöli a további feladatok irányát.

Irodalom

Könyvek

- Altrichter, Herbert (2010): *Lehrerfortbildung im Kontext von Veränderungen im Schulwesen*. In: Müller, Florian H., Eichenberger, Astrid, Lüders, Manfred und Mayr, Johannes (Hrsg.) (2010): *Lehrerinnen und Lehrer lernen. Konzepte und Befunde zur Lehrerfortbildung*. Waxmann. Münster. 17–34.
- BMUKK (2001): *Ziele der Lehrerfortbildung und Lehrerweiterbildung*. http://www.bmukk.gv.at/schulen/04/Ziele_der_Lehrerfortbild1752.xml.
- Falus Iván (szerk.) (2013): *Pedagógustovábbképzés. Nemzetközi áttekintés*. Líceum Kiadó. Eger.
- Falus Iván (szerk.) (2011): *Tanári pályaalakmasság – kompetenciák – sztenderdek Nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
- Gordon Győri János, Oláhne Téglási Ilona és Ütőné Visi Judit (2016): A pedagógusszakma-és pálya népszerűsítésének technikái a nemzetközi gyakorlatban: elméleti alapok, kutatási kérdések, horizontális elemzési eredmények. *Pedagógusképzés* 14 (43) 2016/1-4. 135-152.

- Grafendorfer, Andrea, Neureiter, Herbert und Längauer-Hohengaßner, Helga (2009): Fortbildung. In: Schmich, Juliane und Schreiner, Claudia (Hrsg.) (2009b): *TALIS 2008. Schule als Lernumfeld und Arbeitsplatz. Erste Ergebnisse des internationalen Vergleichs*. Leykam. Graz. 31–38.
- Härtel, Peter et al. (Hrsg.) (2009): *LehrerInnenbildung NEU: Die Zukunft der pädagogischen Berufe. Empfehlungen der Expertengruppe an die Auftraggeber*. Wien. http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18839/labneu_empfexpgr.pdf.
- Härtel, Peter et al. (Hrsg.) (2010): *LehrerInnenbildung NEU. Die Zukunft der pädagogischen Berufe. Die Empfehlungen der ExpertInnengruppe*. Endbericht 2010. http://www.bmukk.gv.at/medienpool/19218/labneu_endbericht.pdf.
- Hildebrandt, Elke (2009): *Lehrerfortbildung im Beruf. Eine Studie zur Personalentwicklung durch Schulleitung*. Juventa. Weinheim.
- Kast, Fritz (2009): Fortbildungsbedarf: Disparitäten in Abhängigkeit von Schulart, Alter und Geschlecht der Lehrer/innen. In: Schmich, Juliane und Schreiner, Claudia (Hrsg.) (2009b): *TALIS 2008. Schule als Lernumfeld und Arbeitsplatz. Erste Ergebnisse des internationalen Vergleichs*. Leykam. Graz. 27–51.
- Kotschy Beáta (szerk.)(2011): *A pedagógussá válás és a szakmai fejlődés sztenderdjei*. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
- Krainer, Konrad und Posch, Peter (2010): Intensivierung der Nachfrage nach Lehrerfortbildung. Vorschläge für Bildungspraxis und Bildungspolitik. In: Müller, Florian H., Eichenberger, Astrid, Lüders, Manfred und Mayr, Johannes (Hrsg.) (2010): *Lehrerinnen und Lehrer lernen. Konzepte und Befunde zur Lehrerfortbildung*. Waxmann. Münster. 479–495.
- LehrerIn (2000.): *Arbeitszeit, Zufriedenheit, Beanspruchungen und Gesundheit der LehrerInnen in Österreich*. Wien.
- Lipowsky, Frank (2010): Lernen im Beruf – empirische Befunde zur Lehrerfortbildung. In: Müller, Florian H., Eichenberger, Astrid, Lüders, Manfred und Mayr, Johannes (Hrsg.) (2010): *Lehrerinnen und Lehrer lernen. Konzepte und Befunde zur Lehrerfortbildung*. Waxmann. Münster. 51–70.
- Mayr, Johannes und Müller, Florian H. (2009): Wovon hängt es ab, wie und wieviel sich Lehrerinnen und Lehrer fortbilden? In: Schmich, Juliane und Schreiner, Claudia (Hrsg.) (2009b): *TALIS 2008. Schule als Lernumfeld und Arbeitsplatz. Erste Ergebnisse des internationalen Vergleichs*. Leykam. Graz. 11–27.
- Mayr, Johannes und Neuweg, Georg Hans (2009): Lehrer/innen als zentrale Ressource im Bildungssystem: Rekrutierung und Qualifizierung. In: Specht, Werner (Hrsg.) (2009): *Nationaler Bildungsbericht Österreich 2009*. Band 2. Fokussierte Analysen bildungspolitischer Schwerpunktthemen. Leykam. Graz. 99–119.

- Müller, Florian H., Eichenberger, Astrid, Lüders, Manfred und Mayr, Johannes (Hrsg.) (2010): *Lehrerinnen und Lehrer lernen. Konzepte und Befunde zur Lehrerfortbildung*. Waxmann. Münster.
- Nyikos Márta (2011): Tanárképzés és a tanári pálya Ausztriában. In: Falus Iván (szerk.) (2011): *Tanári pályaaalkalmasság – kompetenciák – sztenderdek. Nemzetközi áttekintés*. Eger: Eszterházy Károly Főiskola. 207-226.
- Oszlanczi Tímea, Simándi Szilvia (2013): Rechtlicher Hintergrund des lebenslangen Lernens. In: Viola Tamasova (szerk.) *Quality in the Context of Adult Education and Lifelong Education*. 233 p. Dubnica Technological Institute, Dubnica nad Váhom. 69-77.
- Schmich, Juliane, Schreiner, Claudia und Pointinger, Martin (Hrsg.) (2009): Die Studie im Überblick. Schmich, Juliane und Schreiner, Claudia (Hrsg.) (2009b): *TALIS 2008. Schule als Lernumfeld und Arbeitsplatz. Erste Ergebnisse des internationalen Vergleichs*. Leykam. Graz. 7-15.
- Schmich, Juliane und Schreiner, Claudia (Hrsg.) (2009a): *TALIS 2008: Schule als Lernumfeld und Arbeitsplatz. Vertiefende Analysen aus österreichischer Perspektive*. Graz: Leykam. Online: <https://www.bifie.at/buch/1179>.
- Schmich, Juliane und Schreiner, Claudia (Hrsg.) (2009b): *TALIS 2008. Schule als Lernumfeld und Arbeitsplatz. Erste Ergebnisse des internationalen Vergleichs*. Leykam. Graz. <https://www.bifie.at/buch/1053>.
- Schmid, K. (2005a): *Schulgovernance im internationalen Vergleich. Schulautonomie und Schulverwaltung, Lehrergehälter und Lehrerweiterbildung*. ibw-Forschungsbericht Nr. 127.
- Schmid, Kurt (2005b): *Lehrerweiterbildung im internationalen Vergleich*. ibw-Mitteilungen, 2. Quartal.
- Schratz, Michael (2012): Die Neuordnung der Lehrerbildung in Österreich. *Schulpädagogik heute*. 3. 5. Reform der Lehrerbildung. 93-109.
- Seper, Roland B. (2009): *Lehrer-Streik & verhärmte Ministerin: Schwere Prüfungen für Österreichs Bildungswesen*.
- Simándi Szilvia (2016): Informelles Lernen in der Schule und in der Freizeit. In: Böhm, Jan und Stütz, Roswitha (szerk.) *Vielfalt in der Bildung: Lehrerausbildung und pädagogische Praxis im internationalen Vergleich*. Transcript Verlag. Bielefeld. 171-180.
- Specht, Werner (Hrsg.) (2009): *Nationaler Bildungsbericht Österreich 2009*. Band 2. Fokussierte Analysen bildungspolitischer Schwerpunktthemen. Leykam. Graz.
- Tarnóczy András (2016): A tanári pályaválasztást népszerűsítő médiaeszközök Angliában. *Pedagógusképzés* 14 (43) 2016/1-4. 153-166.
- Ütőné Visi Judit és Virág Irén (2016): A tanári pálya népszerűségének jellemzői és népszerűség-növelésének technikái Németországban. *Pedagógusképzés* 14 (43) 2016/1-4. 167-182.

- Virág Irén (2013): Tanártovábbképzés Ausztriában. In: Falus Iván (szerk.) *Pedagógustovábbképzés. Nemzetközi áttekintés*. Líceum Kiadó. Eger. 137-170.
- WBBWK – Wirkungsbereich des Bundesministeriums für Bildung, Wissenschaft und Kultur (2007): *Lehrerfortbildung*. Kurzfassung. Bund 2007/4.

Sajtócikkek

- Bayrhammer, Bernadette (2011): Mängel bei Lehrerfortbildung: Mehr Rechte für Direktoren? Die Presse. 04. 09. 2011. <http://lehrer.diepresse.com/home/lehrerbildung/690677/Maengel-bei-Lehrerfortbildung>.
- Presse, Die (2012a): Fortbildung im Sommer: Wiener Lehrer sind unwillig. Die Presse. 02. 08. 2012. http://diepresse.com/home/bildung/schule/1274323/Fortbildung-im-Sommer_Wiener-Lehrer-sind-unwillig?direct=1276592&_vl_backlink=/home/bildung/schule/lehrerbildung/1274625/index.do&selChannel=
- Presse, Die (2012b): Lehrer: Ferien-Fortbildung laut Gewerkschaft unmöglich. Die Presse. 08. 08. 2012. http://diepresse.com/home/bildung/schule/lehrerbildung/1276592/Lehrer_FerienFortbildung-laut-Gewerkschaft-unmoeglich?from=simarchiv.
- Presse, Die (2012c): Schmied fordert Fortbildung im Sommer. Die Presse. 03. 08. 2012. http://diepresse.com/home/bildung/schule/lehrerbildung/1274453/Lehrer_Schmied-fordert-Fortbildung-im-Sommer.
- Presse, Die (2012d): Uni Wien bietet Fortbildung für Lehrer an. Die Presse. 24. 10. 2012. <http://diepresse.com/home/bildung/universitaet/1305069/Uni-Wien-bietet-Fortbildung-fuer-Lehrer-an?from=simarchiv>.
- Presse, Die (2012e): Walser kritisiert „Lehrerbashing“. Die Presse. 03. 08. 2012. http://diepresse.com/home/bildung/schule/lehrerbildung/1274625/Fortbildung_Walser-kritisiert-Lehrerbashing?direct=1276592&_vl_backlink=/home/bildung/schule/lehrerbildung/1276592/index.do&selChannel=
- Standard, Der (2011): 14 Prozent der Lehrer besuchen Fortbildungen während Ferien. DerStandard. 11.08.2011. <http://derstandard.at/1311803098889/14-Prozent-der-Lehrer-besuchen-Fortbildungen-waehrend-Ferien>.

Törvények

- LDG (1984): Landeslehrer-Dienstrechtsgesetz. Gesamte Rechtsvorschrift für Landeslehrer-Dienstrechtsgesetz, Fassung vom 07.01.2013. Langtitel: Bundesgesetz vom 27. Juni 1984 über das Dienstrecht der Landeslehrer.
- SchOG (1962): Schulorganisationsgesetz (Bundesgesetz vom 25. Juli 1962 über die Schulorganisation). <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

SchUG (1986): Schulunterrichtsgesetz. [http://www.jusline.at/Schulunterrichtsgesetz_\(SchUG\)_Langversion.html](http://www.jusline.at/Schulunterrichtsgesetz_(SchUG)_Langversion.html).

Internetes hivatkozások

Befragung von Lehramtsstudierenden, Wien, Dezember 2009. http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18910/lehramtsbefragung_2009.pdf.

Bildungsentwicklung in Österreich: 2004-2007. http://www.bmukk.gv.at/schulen/bw/ueberblick/bildungsentwicklung_04_07.xml
http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17146/bildungsentwicklung_07.pdf.

Bildungsstandards in der Allgemeinbildung. <http://www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/ba/bildungsstandards.xml>.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur- Neue Lehrerausbildung. http://www.bmukk.gv.at/medienpool/19981/sth2010_zsf.pdf.

CCT-Career Counselling for Teachers-Laufbahnberatung für Lehrer/innen. <http://www.cct-austria.at/>.

Eurybase – Österreich – (2008/09). Nationale Kurzdarstellungen der Bildungssysteme in Europa und der aktuellen Reformen. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_AT_DE.pdf.

Friedl-Lucyshyn, G. & Lucyshyn, J. Bildungsstandards im Kontext der Implementation und Lehrer/innenbildung. BIFIE Wien (Hrsg.). 2009. In: Konzepte zur Verankerung der Bildungsstandards in Aus- und Fortbildung. Wien: BIFIE. http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2009-01-20_bist-konzept-ausbildung.pdf.

<http://diepresse.com/home/bildung/schule/lehrerbildung/714231/Das-Image-der-Lehrer-ist-auch-hausgemacht>.

<http://noxvobiscum.at/2009/03/lehrer-streik-verharmte-ministerin-schwere-pruefungen-fur-osterreichs-bildungswesen/>

<http://www.bmukk.gv.at/> (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur)

<http://www.bmukk.gv.at/schulen/bw/ueberblick/hss.xml>
 (Das österreichische Schulsystem)

<http://www.cct-austria.at/index.php?action=1&texttyp=0&zielgruppe=0&lokalisierung=AT-GER>.

http://www.jobtour.eu/uploads/pdf/Bildungssystem_Osterreich_hu_091012.pdf.

<http://www.market.at/de/market-aktuell/news/entity.detail/action.view/key.931.html>.

http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20080330_OTS0036/oesterreich-87-prozent-der-lehrer-mit-image-unzufrieden.

<http://www.plattform-educare.org/Hochschulen.htm> (Aus-, Fort- und Weiterbildung an Pädagogischen Hochschulen für ElementarpädagogInnen in Österreich)

<http://www.sqa.at/> (Schulqualität Allgemeinbildung).

<http://www.sqa.at/mod/data/view.php?id=239> (EBIS-Liste).

<http://www.statistik.at/>.

http://www.wiednergymnasium.at/bfv/pdf/burnout_bei_lehrerInnen.pdf.

http://www.wu.ac.at/fileadmin/wu/d/i/wipaed/dasinstitut/Unterlagen_Aff/wp03_0506_aff.pdf.

<http://www.bmbf.gv.at/schulen/lehr/index.html>.

Lehramtsstudium: So macht's der Nachbarn. Zeit Online. <http://www.zeit.de/2008/22/C-6-LehrerAustria?page=all>.

LehrerInnenbildung NEU. Die Zukunft der pädagogischen Berufe. Die Empfehlungen der ExpertInnengruppe. Endbericht. März 2010. Im Auftrag des Bundesministeriums für Unterricht, Kunst und Kultur des Bundesministeriums für Wissenschaft und Forschung. http://www.bmukk.gv.at/medienpool/19218/labneu_endbericht.pdf.

LehrerInnenbildung neu. Memorandum der Pädagogischen Hochschulen. Wien, 2009. <http://www.paedagogischehochschulen.at/downloads/lehrerbildung-neu.pdf>.

OECD-Bildungsstudie: Österreich, das Land der alten Lehrer. In: Salzburger Nachrichten, 12.02.2015 <http://www.salzburg.com/nachrichten/oesterreich/politik/sn/artikel/oecd-bildungsstudie-oesterreich-das-land-der-alten-lehrer-120235/>.

Organisation des Bildungssystems in Österreich. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/AT_DE.pdf.

Pädagogische Hochschule Kärnten- Aufnahmekriterien. <http://www.ph-kaernten.ac.at/studium/aufnahmekriterien>.

Pädagogische Hochschule Oberösterreich. <http://www.ph-ooe.at/index.php?id=28&L=0>.